

לימודי דעת – תוכנית לימוד השולחן ערוך

הלכות עדות

סימן כח – שעור 01

מקורות השיעור:

מסכת בבא קמא נה ע"ב
תוספות שם (ד"ה פשיטא)
נימוקי יוסף (בבא קמא כד ע"א)
מהרש"ל (בספרו ים של שלמה, פרק
הכונס סימן ו)
הגהות מיימוניות (הלכות עדות, פרק ה)
שו"ת הרשב"א (חלק א סימן תרנז)
שו"ת הרא"ש (כלל ו סימן כא)
מרדכי (שבועות, סימן תשס)
רשב"א (שו"ת, חלק א סימן תרנח)

© רשות השימוש בשיעורים היא אישית בלבד לצורך לימודי הקורס ולחזרה ושינון
אין להשתמש בשיעור זה לשום מטרה אחרת ללא רשות מפורשת מהמו"ל
- לימודי דעת תכנית הסמיכה שע"י פרחי שושנים 03-6166340 -

נושא השיעור: החובה להעיד, והטלם חרם על מי שאינו מעיד

תוכן השיעור:

1. מקורות השיעור
2. סעיפי השו"ע והרמ"א
3. באלו תנאים חייב להעיד
4. שיטת התוספות
5. התנאים בהם חייב העד להעיד
6. תפס הנתבע מהעדים
7. כללים להתנהגות עד אחד
8. הטלת חרם כדי שיבואו להעיד
9. האם החרם חל על הקרובים או על בעל דבר?
10. שאלות חזרה

השיעור נכתב ע"י הדיין ר' יצחק צבי אושינסקי

מהדורה שניה

סעיפי השו"ע והרמ"א (סימן כח)

סימן כח: כיצד מאיימין העדים ואין מקבילים עדות שלא בפני בעל דין ובו כו' סעיפים.

א. כל מי שיודע עדות לחבירו וראוי להעידו, ויש לחבירו תועלת בעדותו, חייב להעיד, אם יתבענו שיעיד לו (בב"ד, תוס' וב"י), בין שיש עד אחד עמו בין שהוא לבדו. ואם כבש עדותו, פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים.

רמ"א: ועד אחד לא יעיד אלא בדבר ממון שמביא אחד לדי שבועה, או בדבר אסור לאפרושי מאיסורא, אבל אם כבר נעשה האסור, לא יעיד, דאינו אלא כמוציא קס רע על חבירו (הגהות מיימוני פרק ה' מהלכות עדות). ואסור לאדם להעיד בדבר שאינו יודע, אף על פי שאמר לו אדם שיודע בו שאינו משקר. ואפילו אמר לו בא ועמוד עם עד אחד שיש לי ולא תעיד, רק שיפחד בעל חובי ויסבור שיש לי שני עדים ויודה לי, לא ישמע לו (טור).

ב. אדם רשאי להחרים בבית הכנסת על כל מי שיודע לו עדות שיבא ויעיד.

רמ"א: אבל לא יוכל להשביען אלא אם לא יגיד ונשא עונו (ויקרא ה, א) (תשובת רשב"א סימן תרנח). מיהו אם נראה לב"ד כורך שעה להשביען שיגידו האמת, הרשות בידן (ב"י בשם הרא"ש). וע"ל סימן ט"ז סעיף ג' ולקמן סימן ע"א סעיף ז' ח'. י"א כשנתנים חרם בעדות, אף הקרובים צריכים להעיד (מרכי ריש פרק שבועת העדות), ואפילו בעל דבר בעלמו צריך להעיד (טור סימן ע"ז). ויש חולקים (תשובת הרשב"א סימן תרכז ותשובת הרא"ש כלל ו סימן כא), וכן עיקר. ועיין בי"ד סי' רל"ב מלך שטרה לתת חרם בעדות.

ביאור הסעיפים

באלו תנאים חייב להעיד

מקורה של הלכה זו הוא במסכת בבא קמא נה ע"ב. שם מובא כי מי שיודע עדות לחבירו ואינו הולך להעיד לו, הרי הוא פטור מדיני אדם (ענין זה הוא בגדר "גרמא"), אך חייב בדיני שמים.

שאלה שם הגמרא: כיצד מדובר פה, אם מדובר בשני עדים, הרי יש להם חיוב מהתורה להעיד, כמובא בספר ויקרא פרק ה פסוק א "אם לא יגיד ונשא עונו" (שפסוק זה מדבר על שני עדים, כמוכח ברש"י שם), א"כ מהו החידוש שאם הם לא העידו הם חייבים בידי שמים?

סעיף א'

הלכות דינות/עדות חושן משפט סימן כח סעיפים א ב / שיעור 01

הלכך הסיקה הגמרא שהחידוש הוא שגם בעד אחד (שכוחו לחייב שבועה את הנתבע), שאם הוא לא מעיד הוא פטור מדיני אדם אך חייב בדיני שמים.

מדוע אכן פטור העד [או העדים] שלא מעיד מדיני אדם?

ע"פ מה שמובא לעיל, הטעם הפשוט הוא משום שזהו דין "גרמא" (נזק שאינו ישיר) שע"פ ההלכה אין מחייבים לשלם על נזק כזה.

ואולם, הנימוקי יוסף (בבא קמא כד ע"א) כתב טעם שונה. לשיטתו, אפי' אם לא היה זה גרמא (אלא "גרמי", שהוא נזק ישיר שבדרך כלל חייבים עליו) בכל זאת יהיה פטור העד (או העדים) שכובש עדותו. זאת משום שמה שחייבה תורה להעיד לחבירו, זה מדין גמילות חסד, הלכך אין לחייב אותו אם לא העיד ולא גמל חסד זה. על פי סברא זו כתב הב"י בספרו אבקת רוכל סי' קצ"ה שאם לעד יהיה הפסד ממון בעדותו, פטור מלהעיד, שכן אין אדם חייב להפסיד ממנו בכדי לגרום רווח לאדם אחר.

בקצות החושן סק"ג ובנתיבות המשפט סק"א כתבו שהחוב להעיד הוא גם מדין השבת אבידה.

ספר החנוך כתב דנכלל החוב להעיד בדין "לא תעמוד על דם רעך".

שיטת התוספות

התוספות שם (ד"ה פשיטא) מביאים כמה חידושים.

בראשית הדברים **התוספות** שם הקשו, מה שאלה הגמרא שאם זה שני עדים הרי זהו פסוק מפורש (ואין שום חידוש בגמרא), והרי פסוק זה מדבר רק אודות עד שעבר על שבועתו, שנשבע שאינו יודע (כפי שנאמר שם בתורה "ושמעך קול אלה"), אך לא אודות שאר עדים, וכאן בא חידוש הגמרא שגם כל עדים רגילים שלא מעידים הם חייבים בידי שמים?

ותירצו על כך **התוספות** שאין כוונת התורה שרק עד שעבר על שבועתו, שנשבע שאינו יודע, הוא חייב, ואכן ע"פ האמת גם בלא שבועה ישנו איסור של נשיאת עוון אם העדים יודעים עדות ולא מעידים אותה.

עוד הוסיפו **התוספות** וחידשו שכל איסור זה של התורה ("אם לא יגיד ונשא עוונתו") הוא רק כשהעדים מעידים בבית דין (ואומרים: אין אנו יודעים), שאז אינם יכולים שוב להעיד, שהרי הדין הוא שעד אינו חוזר ומגיד (אינו יכול לחזור בו לאחר שאמר דבר מה בבית דין), אבל אם אמרו העדים מחוץ לבית דין שאין הם יודעים את העדות, אין להם איסור זה של התורה "אם לא יגיד וגו'", שהרי עדיין יכולים לחזור בהם ולהעיד לאחר זמן (שהרי על דברים שנאמרו מחוץ לבית דין אין מניעה לחזור ולשנות את הדברים ולאמרום אחרת בבית הדין).

הלכך הסיק **הבית יוסף** (כפי שנראה מהתוספות) שאם כבשו העדים את העדות מחוץ לבית דין, פטורים (שהרי לדיבורם של אין משמעות, שהרי יכולים לשנותו לאחר זמן).

התנאים בהם חייב העד להעיד

הטור מציג את התנאים שבהם חייב העד להעיד, והם:

א. יודע עדות לחבירו (ומבאר הבית יוסף שזה בא להוציא יודע עדות לגוי, שאז אינו חייב להעיד לו).

ב. ראוי להעיד לו (ומבאר הבית יוסף שזה בא להוציא עד קרוב או פסול, שאז אפי' אם הוא יעיד אינו מחייב ממון את הנתבע, שהרי הוא עד פסול. עד כזה אינו חייב כמובן להעיד).

ג. יש לחבירו תועלת בעדותו (ומבאר הבית יוסף שזה בא להוציא עד שאפי' אם יעיד, הוא לא יחייב ממון, כגון שראה מעשה שאינו מחייב את הנתבע בתשלום, כגון שהודה לפני הנתבע באופן שההודאה הזו לא מחייבת אותו וכד').

והוסיף שם הטור שחייב זה להעיד הוא בין אם העד הוא לבדו (עד אחד), ובין אם יש אחר עמו (שני עדים), שכשם ששניים מחייבים ממון בעדותם, כך עד אחד מחייב שבועה, וממילא הוא חייב להעיד, שהרי יתכן ואם הוא יעיד הנתבע ישלם ולא ישבע, ועולה שבזכות עדותו התובע ירויח ממון, לכן הוא חייב להעיד לו.

השו"ע בסעיף זה הביא בקצרה את הדין הנ"ל, בתוספת התנאים המובאים בטור. וכך פסק: כל מי שיודע עדות לחבירו (ולא גוי. זהו תנאי ראשון), וראוי להעידו (תנאי שני), ויש לחבירו תועלת בעדותו (תנאי שלישי), חייב להעיד, אם יתבענו שיעיד לו (תנאי רביעי).

שו"ע ורמ"א

יש לדון בענין התנאי השני שצריך להיות ראוי להעידו, מה הדין באם הוא פסול לעדות אך בעל הדין קבלו על עצמם את עדותו. בשו"ת שבות יעקב סי' קמ"ו מביא תשובת בעל הלכות קטנות שאינו מחוייב כיון שלא היה ראוי לעדות בשעת הראיה, הוא חולק עליו וסובר שחייב להעיד. לפי טעמים של הקצות והנתיבות לעיל שהחייב הוא מדין השבת אבידה, ודאי שחייב לבוא ולהעיד.

לפי סברתם לכאורה לא קיים התנאי הרביעי המובא כאן שכן חיוב השבת אבידה הינו חל גם ללא תביעה כלשהי, ובאמת כך פוסק בשער המשפט סק"ב שחייב גם ללא תביעה, אך באמרי בינה כתב שאה"נ מחוייב הוא לעזור להשיב ממון חבירו אך אין הוא מחוייב לטרוח לשם כך לבוא לבי"ד, כמו שאינו מחוייב לטרוח להשיב אבידת חבירו הנמצאת במקום מרוחק. אמנם אם הוא נמצא כבר בביה"ד מחוייב הוא לכ"ע.

בתנאי השלישי שיש לחבירו תועלת בעדותו כתב בתומים שאפילו במקרה שהנתבע ממילא חייב שבועה כגון כופר בכל שחייב שבועת היסת, אם ע"י העד יהיה חייב שבועת התורה מחוייב להעיד מפני שיתכן שזה יעזור שהנתבע לא יכפור.

הרמ"א פה הוסיף בסוגריים את המילים: בבית דין. זאת ע"פ מה שכבר למדנו לעיל בדברי התוספות שרק אם הוא מצוי בבית דין, אז העד חייב להעיד, אך מחוץ לבית דין אינו חייב להעיד, שהרי ממילא אין משמעות למה שאומר מחוץ לבית דין, שהרי יכול לחזור בו מהדברים.

והוסיף השו"ע את סיומת הטור: בין שיש עד אחד עמו בין שהוא לבדו.

הלכות דינות/עדות חושן משפט סימן כח סעיפים א ב / שיעור 01

וסיים בדברי הגמרא: ואם כבש עדותו (לא העיד), פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים (ככל דין גרמא). **הסמ"ע** (ס"ק ט) מוסיף שאפי' ב' עדים שכבשו עדותם, פטורים מדיני אדם.

הסמ"ע (ס"ק יא) מחדש שאפי' אם נגרם נזק לנתבע בכך שכבשו עדותם (כגון שתבעו אותו לשלם על מלוח בשטר, והעדים יודעים ששטר זה פרוע, ולא העידו) וחזרו העדים אחר כך והודו שהם ידעו עדות שהנתבע אכן פטור, בכל זאת עתה אינם נאמנים (שהרי הכלל הוא ביחס לעדות ש"אינו חוזר ומגיד", ואם אמרו בתחילה בבית דין שאינם יודעים עדות, לא יכולים לחזור בהם אחר כך ולומר שהם כן יודעים), והם לא יחייבו את עצמם לשלם למרות שהם חזרו בהם.

הסמ"ע (ס"ק א) הביא דין בשם הפוסקים, שאם יאמר העד שאינו יכול להעיד משום שהוא הבטיח שזהו סוד אצלו ולא יגלה זאת לאחרים, אזי אותו אדם שאמר לו שזהו סוד, הוא צריך להתיר לו לומר את הדברים ולהעיד אותם.

תפס הנתבע מהעדים

הש"ך (ס"ק ב) הביא את דינו של **המהרש"ל** (בספרו ים של שלמה, פרק הכונס סימן ו) שסבר שבכל מקום שהדין הוא שהמזיק בגרמא חייב בדיני שמים, אזי אם הנתבע (מי שניזוק ממנו) תפס מהמזיק (מהעד שלא העיד), יוציאו את התפיסה מהתופס (שהרי החיוב הוא רק בידי שמים ולא מעיקר הדין, ואין יכולים לתפוס מהם כאן בארץ).

עוד הוסיף שם **המהרש"ל** שכאשר המזיק בגרמא פטור מדיני אדם, אסור לכופ אותו אפי' רק בדברים (איומים וכד') כדי שישלם. זאת אפי' אם הוא חייב בדיני שמים.

ביחס לדינו הקודם של **המהרש"ל** (שאם תפס הנתבע יוציאו ממנו), **הפתחי תשובה** (ס"ק ו) הביא את הדעה החולקת, שיטת **הרשב"א** ו**הר"ן**, שסברו שבמקום שהנתבע מחוייב לצאת ידי שמים, מועילה תפיסתו של התובע.

והביא שם **הפת"ש** חקירה, האם יוכל התובע לתפוס ולומר "קים לי" (אני נוקט) כשיטת הראשונים הללו שמועילה תפיסתו, וממילא לא יצטרך להחזיר?

וביאר שם שבכגון זה לא יוכל לטעון "קים לי", משום חידושו של המשנה למלך (הלכות מלוה, פרק ד הלכה ו), שכאשר התפיסה עצמה היא שנויה במחלוקת (ולא עצם הדין עצמו), אזי בכגון זה לא יועיל לתפוס ולומר "קים לי".

שיטת המאירי בפרק הכונס, שאדם החייב לצאת ידי שמים ואינו משלם, פסול לעדות.

הרמ"א בסעיף זה מוסיף כמה דינים.

כללים להתנהגות עד אחד

ראשית הביא את דינו של הגהות מיימוניות (הלכות עדות, פרק ה) שכתב שעד אחד לא יעיד אלא בענין ממוני שהוא יגרום לנתבע חיוב שבועה (להוציא מצב שבו הנתבע לא ישבע גם לאחר העדות, כגון שהנתבע הוא מאלו שפסולים לשבועה), או בדבר איסור כדי להפריש את החוטא מהאיסור[אפילו שיש ספק אם יאמינו לדבריו,נוב"י קמא או"ח סי' ל"ה] אבל לא יעיד העד בענין איסור כאשר כבר נעשה האיסור, שהרי אז אינו יכול כבר למנוע את האיסור ואינו אלא כמוציא שם רע על חבירו.

עוד הוסיף הרמ"א את הדין המובא בטור, שאסור לאדם להעיד בדבר שאינו יודע אותו, כגון שהמעשה ידוע לו על פי מה שסיפר לו אדם אחר, למרות שהוא מכיר את המספר הנ"ל ויודע בו שאינו משקר.

והקשה הסמ"ע (ס"ק יג), הרי ביחס לעדות נאמר בתורה "והוא עד, או ראה או ידע", הרי שגם ע"פ ידיעה אפשר להעיד ולא רק ע"פ ראייה ממשית, וא"כ מדוע לא יוכל העד להסתמך על מה שאדם נאמר סיפר לו?

וביאר הסמ"ע שידיעה זו שנאמרה בתורה, כוונתה היא לידיעה מתוך דברי הלווה עצמו, כגון שהודה לפניו הלווה שהוא חייב וכד', אך לא ידיעה ע"פ אדם זר.

והוסיף עוד הרמ"א בשם הטור (דין המובא גם בגמרא) שאפילו אמר לו התובע: "בא ועמוד עם עד אחד שיש לי, ולא תעיד, רק כדי שיפחד בעל חובי משום שיסבור שיש לי שני עדים ויודה לי", גם זה אסור, ולא ישמע לתובע.

הסמ"ע (ס"ק יד) מציין את הביאור המובא בגמרא לדין זה, שנאמר "מדבר שקר תרחק" (וזה נחשב כשקר) שמא ע"י הפחד הזה (שיש שני עדים) יתפשר הנתבע עם התובע שלא כדין, ונמצא שהעד גרם לחיוב ממוני שלא כהלכה (ביאור המובא בסמ"ע שם).

הטלת חרם כדי שיבואו להעיד

מקורה של הלכה זו הוא בשו"ת הרשב"א (חלק א סימן תרנז) שכתב שיכול בעל דין להחרים בבית הכנסת שכל מי שיוודע עדות לטובתו, הרי הוא חייב להעיד, ואם לא מעיד הרי הוא בחרם. ומוסיף שם שהקרובים של הנתבע אינם בכלל החרם, שהרי ממילא הם אינם יכולים להעיד במקרה זה, שהרי קרוב פסול לעדות.

כן מובא גם בשו"ת הרא"ש (כלל ו סימן כא) שכתב שיכול להחרים כדי שיעידו לו הציבור (גם הרא"ש סבר שאין החרם חל על הקרובים ולא על בעלי הדבר, דהיינו התובע או הנתבע).

הבית יוסף בסימן זה הביא גם את דברי המרדכי (שבועות, סימן תשס) שאמנם סבר ג"כ שיכול להטיל חרם על הקהל כדי שיבואו להעיד, אך לעומת הראשונים הנ"ל הוא סבר שכשגוזרים חרם

כללי, הוא חל גם על אלו שאינם ראויים להעיד (ויש להבין בדבריו, מה יועיל אם החרם חל עליהם, הרי ממילא הם אינם ראויים להעיד במקרה זה?).

השו"ע בסעיף זה פסק בקצרה את העולה מדברי כל הראשונים הנ"ל, וכתב כך: אדם רשאי להחרים בבית הכנסת על כל מי שיודע לו עדות, שיבוא ויעיד.

שו"ע ורמ"א

הרמ"א בסעיף זה הוסיף את דינו של **הרשב"א** (שו"ת, חלק א סימן תרנח) שכתב שאמנם יכול להחרים את הציבור שיבואו להעיד, אך לא יוכל להשביען (שישבעו לו שאינם יודעים לו עדות), אלא אם לא יגידו הרי הם בלאו של התורה "אם לא יגיד ונשא עונו" (המובא בויקרא ה, א).

הסמ"ע (ס"ק טו) מבאר שההבדל בין חרם (שיכול להטיל) לבין שבועה (שאינו רשאי להשביע) הוא, שחרם הינו כללי, וזה ניתן לעשות בקלות, מה שאין כן שבועה, שהיא פרטית על אדם מסוים, ועד כדי כך אין כח לבעל דין לעשות.

והוסיף **הרמ"א** עוד דין שאינו ממש מענין סעיף זה אבל קשור אליו והוא דינו של **הרשב"ץ** (המובא בבית יוסף) שאם נראה לב"ד צורך שעה להשביע את העדים שיגידו האמת בעדותם (כגון שב"ד שמים לב שהעם מקילים בעדות שקר, אך אינם מקילים בשבועת שקר, כמובא בסמ"ע ס"ק טז), הרי הרשות ביד ב"ד לנהוג כך. שבועה זו אינה מעיקר הדין של שבועת העדות ולכן הגר"א בביאורו ציין כאן עיין לעיל סי' טו ס"ד, שם פסק הרמ"א, "ויכול אפילו להשביע במקום שאינו חייב שבועה מצד הדין אם עושה כדי לברר את האמת".

האם החרם חל על הקרובים או על בעל דבר?

לאחר מכן הביא **הרמ"א** את דברי **המרדכי** שהובא כבר לעיל (הביאו בלשון "ויש אומרים") שסבר כשנותנים חרם כדי להשיג עדות, אף הקרובים צריכים להעיד, וגם הם בכלל החרם, והוסיף שאפילו בעל דבר בעצמו צריך להעיד (אם יודע התובע או הנתבע עדות שהיא לטובת הצד שכנגדו).

הסמ"ע מביא את הביאור לכך (המובא כבר במרדכי עצמו) שזה כדי לחקור את האמת (ועדיין לא כל כך ברור איך יקבלו את עדותם מחמת סיבה זו, והרי הם פסולים?), אך מדגיש שם שודאי שאין ניתן להוציא ממון על פי עדות הפסולים.

וכתב על כך **הרמ"א**: "ויש חולקים" (תשובת **הרשב"א** ותשובת **הרא"ש** שהובאו כבר לעיל), והכריע **הרמ"א** כמותם, וכתב על שיטתם: "וכן עיקר".

יש לדון בעדויות שאשה נאמנת בהן [עיגון וסוטה] האם החרם חל עליהן והאם יש להן חיוב להעיד כשתובעים אותן. הרמ"א בתשובה סי' קע"ט פוסק שאין על אשה שם "עד" לכן אינה בדין אם לא יגיד. אולם בשער המשפט סק"ל מחייב נשים להעיד מדין "לא תעמוד על דם רעך", ויש עליה עון זה אם לא מעידה במקום שיודעת ומועילה עדותה, ממילא ודאי שהחרם חל גם על נשים.

שאלות חזרה

1. מי שאינו מעיד לחבירו, מה דינו?

הדין הוא שמי שיודע עדות לחבירו ואינו הולך להעיד לו, הרי הוא פטור מדיני אדם, אך חייב בדיני שמים.

2. האם דיברה הגמרא בעד אחד או בשני עדים שלא מעידים?

זוהי בעצם שאלת הגמרא שם כיצד מדובר פה, אם מדובר בשני עדים, הרי יש להם חיוב מהתורה להעיד, א"כ מהו החידוש שאם הם לא העידו הם חייבים בידי שמים? הלכך הסיקה הגמרא שמדובר פה בעד אחד (שכוחו לחייב שבועה את הנתבע), שאם הוא לא מעיד הוא פטור מדיני אדם אך חייב בדיני שמים.

3. מדוע פטור העד שלא מעיד (מדיני אדם)?

הטעם הפשוט הוא משום שזהו דין "גרמא" (נזק שאינו ישיר) שע"פ ההלכה אין מחייבים לשלם על נזק כזה. ואולם, הנימוקי יוסף כתב שאפי' אם לא היה זה גרמא (אלא "גרמי", שהוא נזק ישיר שבדרך כלל חייבים עליו) בכל זאת יהיה פטור העד (או העדים) שכובש עדותו. זאת משום שאין אדם חייב להעיד לחבירו, וכל מה שיש לו להעיד זוהי רק ממידת גמילות חסד, הלכך אין לחייב אותו אם לא העיד ולא גמל חסד זה. גם מדין השבת אבידה שלא השיב אין על זה חיוב ממון.

4. האם אין דין זה של חיוב להעיד רק כאשר העד נשבע לשקר, כפי ששמע מהתורה?

לא. התוספות ביאורו שאין כוונת התורה שרק עד שעבר על שבועתו, שנשבע שאינו יודע, הוא חייב, ואכן ע"פ האמת גם בלא שבועה ישנו איסור של נשיאת עוון אם העדים יודעים עדות ולא מעידים אותה.

5. האם גם אם לא העידו מחוץ לבית דין העדים עוברים על איסור זה?

לדעת התוספות לא עוברים שכן הם חידשו שכל איסור זה של התורה ("אם לא יגיד ונשא עוונתו") הוא רק כשהעדים אינם מעידים בבית דין (ואומרים שם: אין אנו יודעים), שאז אינם יכולים שוב להעיד, שהרי הדין הוא שעד אינו חוזר ומגיד (אינו יכול לחזור בו לאחר שאמר דבר מה בבית דין), אבל אם אמרו העדים מחוץ לבית דין שאין הם יודעים את העדות, אין להם איסור זה של התורה "אם לא יגיד וגו'", שהרי עדיין יכולים לחזור

הלכות דינות/עדות חושן משפט סימן כח סעיפים א ב / שיעור 01

בהם ולהעיד לאחר זמן, דהיינו שעל דברים שנאמרו מחוץ לבית דין אין מניעה לחזור ולשנות את הדברים ולאמרום אחרת בבית הדין. אמנם לטעמים האחרים שהבאנו בשעור יש אסור בכל מקרה.

6. פרט את התנאים המובאים בטור שבהם חייב העד להעיד?

התנאים המובאים שם הם: א. יודע עדות לחבירו (ומבאר הבית יוסף שזה בא להוציא יודע עדות לגוי, שאז אינו חייב להעיד לו). ב. ראוי להעיד לו (ומבאר הבית יוסף שזה בא להוציא עד קרוב או פסול, שאז אפי' אם הוא יעיד אינו מחייב ממון את הנתבע, שהרי הוא עד פסול. עד כזה אינו חייב כמובן להעיד). ג. יש לחבירו תועלת בעדותו (ומבאר הבית יוסף שזה בא להוציא עד שאפי' אם יעיד, הוא לא יחייב ממון, כגון שראה מעשה שאינו מחייב את הנתבע בתשלום, כגון שהודה לפני הנתבע באופן שההודאה הזו לא מחייבת אותו וכד').

7. אם העד טוען שהוא הבטיח בסוד שלא לגלות ולכן אינו מעיד, מה דינו?

אם יאמר העד שאינו יכול להעיד משום שהוא הבטיח שזהו סוד אצלו ולא יגלה זאת לאחרים, אז אותו אדם שאמר לו שזהו סוד, הוא צריך להתיר לו לומר את הדברים ולהעיד אותם.

8. תפס התובע מהעדים שלא העידו (וחייבים בידי שמים), האם תועיל תפיסתו?

המהרש"ל סבר שבכל מקום שהדין הוא שהמזיק בגרמא חייב בדיני שמים, אזי אם הנתבע (מי שניזוק ממנו) תפס מהמזיק (מהעד שלא העיד), יוציאו את התפיסה מהתופס (שהרי החיוב הוא רק בידי שמים ולא מעיקר הדין, ואין יכולים לתפוס מהם כאן בארץ). ואולם הפתחי תשובה הביא את שיטת הרשב"א והר"ן, שסברו שבמקום שהנתבע מחויב לצאת ידי שמים, מועילה תפיסתו של התובע.

9. האם יוכל התובע לתפוס ולומר "קים לי" (אני נוקט) כשיטת הראשונים הללו שמועילה תפיסתי, וממילא לא יצטרף להחזיר?

לא. הפת"ש כתב בכגון זה לא יוכל לטעון "קים לי", משום חידושו של המשנה למלך (הלכות מלוה, פרק ד הלכה ו), שכאשר התפיסה עצמה היא שנויה במחלוקת (ולא עצם הדין עצמו), אזי בכגון זה לא יועיל לתפוס ולומר "קים לי".

10. החרם שמטיל התובע על עדות, האם הוא חל גם על הקרובים או בעל דבר?

ישנם בזה שתי שיטות בראשונים (מחלוקת), והרמ"א הכריע שאין החרם חל על אלו.